

## Comenius Ámos János: Nagy Oktatástan-a

Komensky (Comenius) Nagy Oktatástanának nemrég megjelent magyar fordítása és az eléje írt Bevezető tanulmány komoly értéke pedagógiai irodalmunknak. A fordítás, a bevezető tanulmány, valamint a szövegmagyarázó jegyzetek a Szegeden működő Geréb György munkája. A Nagy Oktatástan fordításának elkészítésében a szerző az eddig megjelent latin és cseh szövegekre, valamint a régi fordításokra támaszkodott, ezek tanulmányozásának nyomán végezte el fordító munkáját.

Fordítása filológiai szempontból kifogástalan, egészen mély nyelvi tudást tükröz, a szöveg világos és élvezetes olvasmányt jelent stilisztikai szempontból is. A modernizált szöveg ugyanakkor megőrzi korszerűségét. A fordítás lehetővé teszi minden pedagógus és nem-pedagógus számára, hogy tökéletesen megértse Komensky mondanivalóját, és be tudjon illeszkedni — éppen a stílusos fordítás hatására is — a 17. század világába.

A jegyzetek, amelyek a Kvačala János professzor szerkesztésében megjelent latin nyelvű Komensky-sorozat, valamint Komensky munkái és a tanulmányozott dolgozatok (irodalom) alapján készültek, hathatósan elősegítik a mű megértését. Úgy tűnik azonban, hogy a szerző magyarázatait egyes esetekben indokolatlanul is elmélyíti. Így Luther nevét szerepeltetni magyarázó jegyzetben helyes, ha ez az ismertetés Luther munkásságának jellemzését adja csupán, nem pedig közismert adatait is. — Feleslegesnek látszik olyan név feltüntetése a magyarázó jegyzet keretében, mint Kolumbusz Krisztoph.

A Nagy Oktatástan bevezetése, amint azt a szerző előszavában megállapítja, lényegileg a Didactica Magna köré fonódik. Mivel azonban célja: „Komensky világnézetének, bölcséleti, pedagógiai felfogásmódjának megismerése”, Komensky egyéb munkáit is felhasználja. Így a bevezető tanulmány alapos, tudományosan igazolt képét adja Komensky egész világnézeti, művelődéspolitikai, pedagógiai, lélektani rendszerének — messzire túlhaladva a Didactica Magna keretét.

Mivel szocialista neveléstörténeti kutatásaink szempontjából legfontosabb feladatunk a nevelésügy haladó hagyományainak minél szélesebbkörű feltárása, a szerzőnek ez a törekvése mindenképp érdemül tudható be, és ugyanakkor annak ígéretét jelenti, hogy további kutatások eredményeképp a teljes Komenskyvel gazdagítja tudományos életünket.

A szerző a tanulmány elején, — de megfelelő helyeken egyebütt is, különösen Komensky hazafiasságáról szólva — korának gazdasági, politikai, ideológiai körülményeiből indul ki és kora ellentmondásából: a feudalizmus keretében kibontakozó polgárisulásból, az egyházi uralom és a forradalmian előnyomuló természettudományos gondolkodásmód ellentéteiből és ellentmondásaiból vezeti le azokat az ellentmondásokat, amelyek Komensky társadalompolitikai, bölcséleti, pedagógiai, valamint lélektani felfogásmódját jellemzik. Így rámutat a tanulmány arra, hogy Komensky, aki ismeretelméleti szempontból azt a forradalmi meggyőződést képviseli, hogy a világ igazságai objektív igazságok, hogy a világ megismerhető — a mechanikus materializmus talaján álló Komensky — vallásos,

„világmegváltó ábrándokat hirdető teoretikus chilizsista”. Ugyanakkor a tanulmány Engels alapján kifejti a vallásos chiliazmusban rejlő, a fejlődés irányába mutató vonásokat, azt, hogy céljuk tulajdonképpen anticipált kommunizmus volt. A tanulmány feltárja, hogy Komensky, bár egész didaktikájával, annak praktikus rendszerével a tanulásnak eredményességét, a tanultak biztosabb, jobb felhasználhatóságát kívánja biztosítani a mindennapi élet követelményeinek megfelelően, — ugyanakkor a műveltségben is a túlvilági élet előkészítésének szolgálatát látja. A tanulmány az ellentétek feltárása mellett tudományos igazolását adja azonban annak is, hogy a vallásilag kötött gondolkodó vallási téren is ellenzéki: „a cseh testvérek” szektájához tartozik, abba a szektába, amely mint a táboríták örököse „szembefordulást jelentett a német hűbérurakkal, az osztrák gyarmatosító törekvésekkel és a katolikus egyházzal”. A tanulmány a táboríták forradalmiságát azonban bizonyos mértékben túlzottan ítéli meg. A „cseh testvérek” szektája a táborita-mozgalomhoz viszonyítva mérsékelt áramlattá változott, különösen a későbbi időkben, amikor megváltozott szociális összetétele. Rámutat a tanulmány arra, hogy Komensky, aki az általános, mindenkire kiterjedő népoktatás hirdetője, akinek alapvető művelődéspolitikai gondolata, hogy: „...nemcsak a gazdag és nemes emberek gyermekeit kell iskoláztatni, hanem nemeseket és jobbágyokat, gazdagokat és szegényeket, fiúkat és leányokat, városban és községben, falun és tanyán egyaránt...” — nem látja át, hogy eszméje megvalósulásának legfőbb gátlója a hűbéri rend, a társadalmi ellentmondások, az egyház. Nem hirdet forradalmi harcot a társadalom forradalmi átalakítása érdekében.

Komensky pszichológiájának ismertetése, történeti értelmezése a tanulmány legsikerültebb fejezetei közé tartozik. Komensky a lélek halhatatlanságát és külön létezését vallja, de „funkciói szempontjából a mechanikus materializmus határozott körvonalait mutatja”. Mechanikus materialista felfogására vall annak megállapítása, hogy „az emberi pszichikum székhelye az agy”. Ismeretszerzésünk útja az érzékszervek munkájából indul ki, a „hírszerzők” szerepét töltik be, összekötik a külső világot a belső világgal. Az agy működésének különböző funkcióit az agyvelő különböző részeire lokalizálja, beszél közönséges értelemről, „mely a látott, hallott, kóstolt, tapasztalt, megszaglott dolgoknak ábrázatját megfogja”. Ennek székhelye a főnek első része alatt van. Az „elmélkedő erő” a fő teteje alatt. Az „emlékező elme” székhelye az agy hátsó területe. Komensky pszichológiájának tudományos, pszichológiai elődeire és előzményeire is részletesen rámutató (Aristoteles, Campanella, Bacon hatása) ismertetése nagyban hozzájárul a nagy pedagógus didaktikájának megértéséhez, és így különösen nagyjelentőségű.

A tanulmány Komensky módszertanát széles társadalmi, lélektani keretbe foglalja, és meggyőzően kifejti: mennyiben jelenthet az új módszer harcoss állásfoglalást, mennyiben szolgálja azt a célt Komenskynél, hogy küzdjön a „hármas baj” ellen, ami „elménk tévelygése, erők szüntelen hiábavaló pazarlása és reményeink állandó megghiúsulása”. Az ezektől a bajoktól megtisztított elmét akarja a pansophia minden ismeretet magábanfoglaló tudásával felruházni, amely műveltség „valamennyi nép boldogulását szolgálja”. Ez a pansophia, amely nem egyéb „tévedésektől és játékoktól mentes filozófiá”-nál, az egész emberiség kincsévé kell, hogy váljék, és az emberiség békéjét van hivatva előmozdítani.

A tanulmány Komensky általános pedagógiai és didaktikai elveit helyes történeti felfogásban vizsgálja, rámutat a történeti előzményekre, korabeli jelentőségükre, és arra is: mit jelentenek a szocialista pedagógia számára.

Habár a bevezető tanulmány Komensky korának gazdasági, politikai, iskolaügyi viszonyait és a kor egész, ellentmondásos ideológiáját kezdetben ismerteti, az egyes nevelésügyi kérdések tárgyalásakor a felvetett problémák sikeresebb megvilágítása és alátámasztása érdekében újra meg újra utal a gazdasági és társadalmi körülményekre, konkrétan az adott nevelésügyi problémának megfelelően. Ezért ez a megvilágítás mindenkor indokolt, a szerkezetet nem zavarja, és új szempontok adását jelenti.

Hiányzik azonban végső soron mégis a teljes gazdasági, társadalmi megvilágítás, a tanulmány nem tárja fel kellőképp Komensky kora társadalmának tagozódását és az ebből fakadó ellentmondásokat, nem utal arra, hogy a feudalizmus válsága Csehországban már a 15. században megkezdődött. Mindezeknek a jelenségeknek nem adja részletes boncolását, csupán konklúzióját: a cseh népi mozgalmak feudalizmussal szembeni harca németellenes nemzeti, és egyházellenes volt.

Geréb György fordításával, bevezető tanulmánya megírásával, valamint a magyaráló jegyzetek elkészítésével művelődéspolitikai, pedagógiai értelemben nagyra értékelhető munkát végzett: a nevelés egyik legértékesebb hagyományát tette hozzáférhetővé, élvezetes tanulmánnyá. Ezzel a munkájával megindította a klasszikus pedagógusok munkásságának marxista értékelését.

S. HEKSCH ÁGNES

---

## Pályázati felhívás

A hódmezővásárhelyi Petőfi Kultúrház hazánk felszabadulásának tizedik évfordulója alkalmából megyei jellegű zenei, irodalmi, képzőművészeti és fotópályázatot hirdet. A pályázatra beküldendő művek a zene, irodalom, képzőművészet, fényképművészet terén témájukban lehetőleg a magyar dolgozó nép felszabadultságát, új életükbe vetett bizalmát, boldog reményét tükrözzék. A pályázat szól zenekari, énekkari, szóló-hangszer, szóló-ének művekre, versre, novellára, egyfelvonásos színdarabra, grafikára, festményre, kerámiára, szoborra és fényképfelvételekre. Csak meg nem jelent, eddig kiadatlan, illetve kiállításon nem szerepelt művekkel lehet résztvenni a pályázaton. A pályadíjak 200—1000 Ft-ig terjedő összegűek.

A pályaműveket (vers, novella, kép, szobor, zenemű stb.) 1954. július 1-ig kell benyújtani jelisével ellátva a hódmezővásárhelyi Petőfi Kultúrház Igazgatóságához. Később beérkezett műveket az Igazgatóság nem bocsát bíráló-bizottság elé.

A pályázaton jönnek talált műveket az augusztus 22—29-ig tartó Vásárhelyi Hét keretében rendezendő hangversenyen, irodalmi esteken, kiállításokon mutatják be, illetve a Tiszatáj c. folyóiratban közlik.

A zenei műveket a hódmezővásárhelyi Petőfi Kultúrház szimfonikus zenekara, kamarazene-együttese, énekkara, hangszeres-szólistái és a szegedi Nemzeti Színház művészei adják elő. A képzőművészeti és fotóanyag a Petőfi Kultúrház kiállítási termeiben kap nyilvánosságot.

A hódmezővásárhelyi Petőfi Kultúrház  
Igazgatósága

Készült 1600 példányban